

2012. évi Közösség konferencia az alapítók, [Beke Pál](#) és [Varga A. Tamás](#) tiszteletére

2012. november 29.–30. Budapest

Tartalom

Kedves Olvasó!.....	1
Tartalom.....	2
Vercseg Ilona: Közösségfejlesztés, közművelődés és közösségi művelődés.....	2
Péterfi Ferenc: A közművelődési szakemberek lehetséges integrációs tevékenységéről.....	8
Arapovics Mária: A közösség tanulása, a tanulók közössége és a közösségfejlesztők fejlesztése.....	12
Balázs Károly: A népfőiskolai mozgalomról.....	22
Varsányi Erika: Az újrakezdés képessége.....	24
Beke Márton: Rejtett kincsek országa.....	28
Giczey Péter – Péterfi Ferenc: Az útépítéstől a társadalomépítésig.....	31
A közösségfejlesztéssel kapcsolatos kiadványok.....	36

Közösségfejlesztés, közművelődés és közösségi művelődés

Vercseg Ilona témafelvezetése

**I. A település- és közösségfejlesztő
munka aktuális helyzete
Magyarországon**

1.1 A helyzet még ma is, mint kezdettől fogva, nehéz

A közösség pozitív csengésű hívószó: a legtöbbben szeretjük, vágyunk utána, szeretnénk is közösségekben élni – de nem dolgozunk értük, helyesebben még mindig nem elegen. Generációk nőnek fel anélkül, hogy tudnák, hogyan kell közösséget teremteni és abban létezni. A közösségben való élet, a közjó gyarapítása nem része szocializációjuknak, így aztán nincs is miért csodálkozunk: semmiből nem lesz valami. A közösségi szocializáció nem csak a közösségi értékek átörökítését jelenti a következő

nemzedékre, hanem abban is segít, hogy tagjai alkalmazni is tudják ezeket az értékeket, s ezáltal társadalmi és közösségi lényekké váljanak.

A társadalomirányítás mindig is inkább vonzózott a gazdasági jellegű, a fizikai fejlesztési megoldásokhoz, mint a közösségekhez. Ezeket szlogenekben fontosnak nyilvánította, de valójában nem adta meg hozzá a kellő muníciót, vagyis a megfelelő szintű erkölcsi/politikai/anyagi támogatást, szakembereket és a fejlesztéshez szükséges szellemi és materiális eszközöket. A társadalompolitika eddig nem integrálta és

emelte magasabb szintre a jobbító törekvéseket, vagyis nem hozta helyzetbe a cselekedni akarókat, tudókat.

A fizikai fejlesztések beláthatóak, konkrétak. Az autópályák, a szerelőcsarnokok hamarabb elkészülnek, a fejlődés látszatát keltve, mint kiművelni az embert, hogy értelmes életet élhessen. Új intézményeket gyorsabban lehet létrehozni, mint az ember gondolkodásmódját megváltoztatni – vajon miért olyan aktuális még ma is Ady, Móricz?

Könnyebb például törvényeket hozni, mint közösségi normákat a fogyasztói kultúra mindent elfedő/helyettesítő valóságában. Az emberi erőforrás fejlesztése hosszú folyamat – más aratná le a babérokat, és sokba is kerül. Beláthatatlan történet – hagyjuk is!

Nem így **a finnek!** Mert nézzük csak meg röviden, miért is sikerült a leszakadás helyett a kiugrás Finnországnak? Azért, mert a nagyon szegény sorból indult ország a 60-as években elhatározta, hogy – amennyiben a szovjet befolyási övezetbe tartozással járó szűk mozgásterük engedni –, megpróbálja lemásolni a skandináv jóléti modellt.

A finn kormány által összeállított válságkezelő csomag átmenetileg befagyasztotta ugyan a munkabérek, a munkanélküli segélyeket pedig még csökkentette is, ám négy, kiemelten fontosnak ítélt területen – egészségügy, oktatás, kultúra, K+F – a ráfordításokat a válság idején sem csökkentették, sőt, fenntartották a 80-as években elindított támogatásnövelő programokat, így pl. az innováció és természettudományos oktatás tíz évig tartó erőltetett fejlesztését is.

Finnország ma a legjómódúbb és legerősebb gazdaságú európai országok közé tartozik (elektronikai ipar!), magas a társadalmi szolidaritás, az egy főre jutó GDP alapján megelőzi az USA-t és a boldogságindex szerint is a legjobb helyek egyike a világon. (Hargitai, 2011.)

Az emberi erőforrás elmaradó fejlesztésének, a halogató taktikának, sőt leépítő „reformoknak” egyre súlyosabb következményei vannak. Ma úgy tűnik sokunk számára, hogy a dekulterálódási folyamatok már nem mehetnek tovább – hiszen padlót értek! –, de a nyomornak, a szellemi, lelki, gazdasági és kulturális szegénységnek-sivárságnak olyan hihetetlen további mélységei sejtetik eljövételüket, amikkel nem is merünk szembenézni.

Pedig kellene. Már korábban is kellett volna.

Két, szinte elviselhetetlenül nehéz nézőponttal vagyok kénytelen szembesíteni titeket.

Az egyik *Bibó István* véleménye, aki kifejtette, hogy „mindazok, akiknek a magyar nép (forradalmi) megmozdulása szívében fekszik, őszinte pillanataikban be kell, hogy vallják, hogy az apátiának, a közönynek és, az akaratbénaságnak olyan félelmetes falába ütköznek, mellyel szemben tehetetlenek.” (Bibó, 1945)

Gyakori élménye ez a közösségfejlesztőknek is, akik mozdítani, elindítani akarnak, s ezért kezdeményeznek.

A másik *Csepeli György és Prazsák Gergely* európai felmérése: a „cselekvők”, a „lázadók” és a „szenvedők” megoszlása az egyes európai országokban. (E kutatásról Csepeli György számolt be 2010. július 28-án a VII. Nyári Egyetemen, Kunbáonyban, s a Parola 2010/3. száma leközölte előadását, ld. 1, és 3–7. oldal! *A szerk.*)

A kutatók 25 európai országban (az egyes országok lakosságát reprezentáló mintákban) vizsgálták: mit tartanak kívánatosnak a megkérdezett személyek a társadalomban, ahol élnek, s mit a saját maguk személyes életükben. Csepeliék hét értékosztályt hoztak létre:

1. *Etatizmus* (elvárt állami szerepvállalás a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése terén).
2. *Munkahelyi autonómia* (a munkahelyükön milyen mértékben élhetnek az opció adta szabadsággal, mennyire hagyja őket a vezetés szabadon dolgozni).
3. *Szociális bizalom*.
4. *Tolerancia*.
A bizalom és a bizalmatlanság aktív személyközi teret teremt a személy köré, akit a bizalom a másik személyhez közel hoz, míg a bizalmatlanság a másiktól eltávolítja. A tolerancia a személy csoportközi terében teremt meg a közelség vagy a távolság érzését, attól függően, hogy elfogadja vagy elutasítja azt a csoportot, melyhez tartozónak a másik személyt besorolja.
5. *Altruizmus* (univerzalizmus) (a megkérdezettek milyen mértékben tartják fontosnak, hogy életüket másoknak is szenteljék, törődjenek mások jólétével, továbbá, hogy meghallgassanak másokat, még akkor is, ha nem értenek egyet velük).
6. *Individualizmus* (kreativitás, felelősség, teljesítmény, hedonizmus – akik az élet értelmének centrumát az egyéni élet terébe helyezik).

7. *Konformitás.* Az individualizmus ellentéte a konformizmus, amikor az egyén óvatos, nem kockáztat, inkább nem cselekszik, csakhogy ne hibázzon, s tekintetét szüntelen másokra veti.

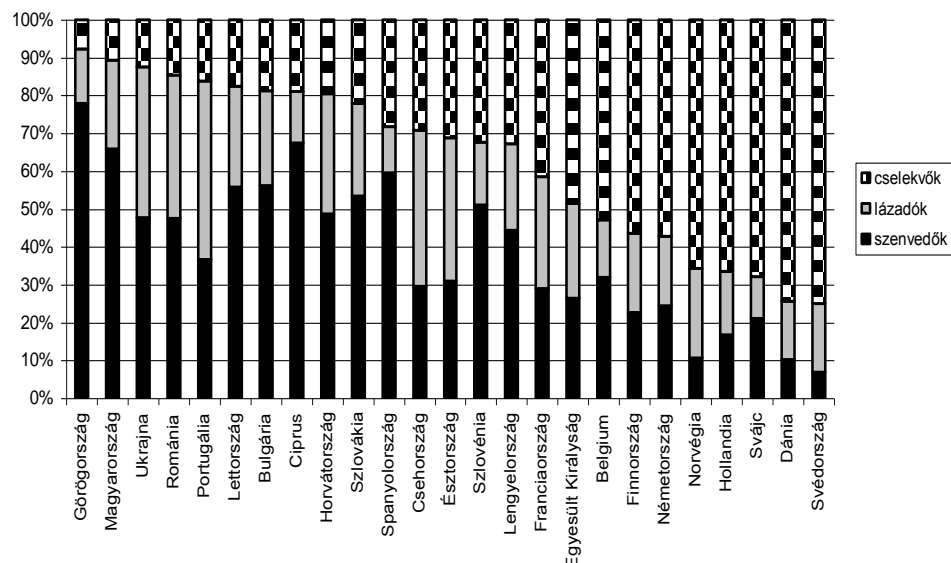
Az eszerint alakult választásokat együtt kezelve a kutatók 3 jellegzetes csoportot tudtak körülhatárolni:

- a „cselekvők”, akik önmagukért túli célokért cselekszenek,
- a „lázadók”, akik mindegyik értékosztályt elutasítják,
- a „szenvedők”, a rendszerrel megalkuvó, vagy annak ösztönösen megfelelő, az eltérő konformisták,

és ezek megoszlását vizsgálták az egyes európai országokban. (2008 European Social Survey)

E sorban Magyarország – Görögország előtt – az utolsó előtti helyen áll, 65,9% „szenvedővel”, 23,5% „lázadóval” és 10,6% „cselekvővel”, szemben a 25 ország közül első helyen álló Svédország 6,9%-nyi „szenvedőjével”, 18,2%-nyi „lázadójával” és 74,9%-nyi „cselekvőjével”.

(Csepeli, 2010)

2. A helyzet – legalábbis közösségfejlesztési szempontból – mégis reménytelen

A közösségfejlesztésnek relatíve hosszú múltja van, és ereje nem néhány szakember és szervezet hozzáértésében, hanem mozgalmi jellegében van. A közösségfejlesztés ugyanis a közösségnek önmaga általi fejlesztését jelenti. Helyi, kistérségi civil mozgalmakat.

„Minden magyarországi településen ezt kellett volna csinálni!” mondta egyszer egy vidéki polgármester, az ottani közösségfejlesztési folyamat második évében.

Igen, ezt szorgalmazta Hankiss Elemér a „Találjuk ki Magyarországot”, később az „Új reformkor” mozgalmakban.

Erről szól a minden szeptember végén megrendezésre kerülő [Állampolgári Részvétel Hete](#): Szabad állampolgárokká akarunk-e válni? Tudjuk-e, mit jelent szabadnak lenni, miféle szabadságot és kööttségeket? Ki akarunk-e kerülni a függőségi viszonyokból vagy függeni akarunk?

Erről szólnak a városi „Szomszédünnep”-ek – s sorolhatnám.

Alapélményünk, hogy akik ráébrednek, hogy nekik is részt kell venniük a társadalmi-közösségi folyamatokban, nem tudják a módját, nem lévén demokratikus és közösségi szocializációjuk. S ha mégis elindulnak, a leggyakrabban visszatorpannak. *Kimerészkedünk–visszamenekülnünk.*

A közösségfejlesztésről mára mégis elmondható, hogy *nagyjából szervesült a közgondolkodásban és a megújulásukat kereső szakmákba is fokozatosan integrálódik*, a népművelési anyaszakmától kezdve a legkülönbözőbb szakmákig, legyen az kulturális fejlesztés, közművelődés, közösségi művészet, felnőttképzés, szociális munka, építészet, tájépítés, várostervezés, környezet- és természetvédelem, vidékfejlesztés, egészségnevelés, közzgazdaság vagy mérnöki szakmák.

Van tehát egy innovatív, demokráciára kész szakmai hányad.

A mai konferenciák az *interdiszciplinaritás* szükségességét hangsúlyozzák, felismerve, hogy az emberi élet teljességét a szakosodott területek képtelenek megragadni, s így, fejlesztői munkájuk során, nem is tudnak valóságos változást elérni. A legrászorultabbak kiesnek a rendszerből, mert számukra a szakszerű szolgáltatások, ha elérhetőek lennének, sem nyújtanának megoldást, csak egyetlen vonatkozásban enyhítenék problémáik halmazát. Más megoldásokat keresnek tehát ezek a progresszív szakemberek, olyanokat, amelyek az embert nem problémái alapján osztályozzák, vagy bontják szeletekre.

E szakemberek:

Rájöttek arra, hogy az emberekkel egész egyszerűen törődni kell.

Beszélgetni kell egymással.

Teret kell hagyni nekik saját életük újjászervezéséhez.

Bízni kell hozzáértésükben (ami tetszőlegesen fokozható) és tenni akarásukban.

Felfedezték a KÖZÖSSÉGet, ahol mindez létrejöhet.

Egy további hiány is mérséklődni látszik: az *együtműködés* fontosságának felismerése. Dadogunk még és nem tudjuk, hogyan is kell ezt csinálni és nem gondoljuk végig, hogy ennek vannak feltételei is: *bizalom, biztonság vagy bizonytalanság, közösséghez tartozás – otthonosság, közösségi és demokratikus szocializáció, együttműködni tudás – technikák, módszerek ismerete, anyagi és munkaáldozat, a rendelkezésre álló mozgásterék kitérítése és mások beengedése ebbe a mozgásterbe, valamint a közös jövőkép. Magyarán: az együttműködéshez, mint igazi változásához, a társadalom attitűdjének kell megváltoztatnia.* De legújabb kori történetünk talán most ilyen változásokat kezd megindítani.

A közösségfejlesztés az *együtműködve építő civil társadalom* talán legelfogadottabb aktivitásává vált – bár számos települési önkormányzat riválisnak, sőt, ellenlábásnak tekinti az alternatív fejlesztésben gondolkodó helyi közösségi erőket, civil csoportosulásokat –, mégis így van ez, mert a *valódi civil társadalom maga nem törekszik a hatalom átvételére, hanem élhetőbb, emberibb, egészségesebb, közösségibb életet szeretne élni.*

A *politikai felelősségből* is vegyünk minél többet magunkra, mondta [Beke Pál](#) [Önkormányzó társadalom](#) c. röpiratában.

Számos európai országban régóta gyakorlat a civilek és testületeik önkormányzásban való részvétele, ld. például a skandináv népeket! De most tanuljuk a közösségi gondolkodás számos új politikai vetületét is – arra a bizonyos, egyre hangosabban szükségelt *paradigmaváltásra* is gondolok, amely az állampolgári részvétel fokozása mellett megakadályozza az uralmi rendszerek öncélú fenntartását, s a képviseleti demokrácia helyett a részvételi és helyi megoldásokra helyezi a hangsúly – ld. pl. a [World rEvolution – Occupy](#) (és [még egy honlap](#)) mozgalmat, amely *a világ első globális civil mozgalma.*

A civil társadalom előtt álló európai perspektíva csakis a most zajló első globális civil mozgalommal összefüggésben értelmezhető.

Ezek nem csak elégedetlenségi mozgalmak, még csak nem is pusztán ellenzéki mozgalmak

→ néhány közülük, alapvetően kérdőjelezi meg a jelenleg érvényben lévő kulturális-politikai kontextust.

Három fő tézisük:

1. Centralizált, képviseleti demokráciák helyett részvételi, deliberatív demokráciát!

Egy példa: az izlandi állampolgárok közgyűlése az [alkotmányozási](#) reformon dolgozik

2. Megkérdőjelezzük a NÖVEKEDÉS-alapú fejlesztés további létjogosultságát

Fenntarthatóság?

Növekedés-ellenesség?

3. Helyi struktúrákat támogatnak

Gazdasági okai is vannak a közösségfejlesztés gondolati térhódításának, s ez a leginkább a válságok állandósulásával válik felismerhetővé. A jóléti rendszerek válsága csak nyitánya volt az egyre súlyosbodó válságfolyamatnak – mely sokak véleménye szerint egyre inkább társadalmi, politikai és erkölcsi válság is. A jóléti rendszer válsága főként azt az üzenetet küldte, hogy elengedhetetlenül szükséges a mind nagyobb kiterjedésű személyes és közösségi felelősségvállalás és az önségítés. Ne csak az állam, hanem az érintettek is szolgáltatassanak, üzeni továbbá, sőt, vegyenek részt a kormányzati munkában is, ld. David Cameron [Big Society](#) koncepcióját! Kevesebb szó esik arról, hogy a felelőssé válásnak milyen feltételeit kellene az államnak biztosítania?!

Folytatódik a közösségiség térhódítása a *szegények létfenntartási küzdelmeiben* (egyelőre még nem olyan mértékben, mint indokolt lenne, de már megjelent), s a *fenntarthatóságra* törekvés, sőt, a *növekedés-ellenesség* megannyi, immár hazai példájában is egyszerre azonosíthatók a közösségi és gazdasági elemek. Az ökológiai és helyi megoldásokat keresők aktivitása: közösségi alapú gazdaság, helyi termék, helyi pénz, szívesség-szolgálatok, közösségi vállalkozások, közösségi bankolás – bizonyítja, hogy a közösségiség nem egy letűnt korszak kelléke, hanem a jelenünk.

Felfedeződött tehát a HELYbeliség, ami maga is KÖZösÉG

A közösségiség és részvétel, a részvételi demokrácia, az interdiszciplinaritás, az együttműködés, a helyi közösségi gazdaság és a helybeliség szükségességének felismerése talán magával hozza azt a *társadalmi integrációt*, amelyre a közösségfejlesztés is irányul. E munkában a közösségfejlesztés csak egyetlen hozzájáruló elem lehet a sok közül, de – amennyiben a politika helyzetbe hozza –, ez a hozzájárulás jelentős lehetne.

II. A közművelődés és a közösségfejlesztés kapcsolata

Ha a közművelődés és a közösségfejlesztés kapcsolatát egyetlen szóval kellene jellemeznem, azt mondhatnám, hogy ez a kapcsolat *szerves* – kialakulásában és jelenlegi, egymást megerősítő kapcsolatában is.

A közösségfejlesztés felé vezető út a közművelődés útkeresési kísérleteiből indult ki. A cél valamennyi kísérletnél a hasznosság növelése, a közösség tagjaival való szerves kapcsolat kialakítása volt. A szerves kapcsolat alapját csakis az adott társadalmi-közösségi közeg szükségletei adhatják. Am a szükségletek feltárása,

felismerése és redukálása bonyolult folyamat, az eltérő szükségletek különféle szakmai válaszreakciókat váltanak ki. Így indult meg a '70-es évek közepétől-végétől a köz, művelődését elősegítő szakmai tevékenységek szakosodása.

A közösségfejlesztés Magyarországon is a *settlement* típusú tevékenységből, gondolatból fejlődött ki, amennyiben a *művelődési ottbont* az önszerveződés központjának, színterének és az ahhoz szakmai segítséget nyújtó intézménynek fogjuk fel. Ha a *settlement* a törzs, akkor annak egy-egy jó erős ága a közművelődés és a közösségfejlesztés, de vannak további erős ágai is: kulturális és művelődési-művészeti tevékenység, felnőttképzés, szociális munka, szociálpolitika, mentálhigiéné, egészségügyi és szociális munka, ismeretterjesztés, sport, szabadidős tevékenységek, és mások. [Telep, nyitott ház, settlement:](#)

Ami a közösségfejlesztést illeti, alapvető jellemzője az *integráns szemlélet*, tehát hogy *az embert tekinti a kiinduló pontnak*, nem pedig az intézményi szempontokat.

A közösségfejlesztés másik nagyon lényeges kiindulópontja az volt, hogy akit nem lehet integrálni egy közösségi tevékenységbe, mert valamilyen okból nem akar bejönni a művelődési házba, *ahhoz el kell menni*. A szakma kialakulásának logikája erősen rokonítható egymással, külföldön is, Magyarországon is.

Közösségfejlesztés, közművelődés és közösségi művelődés

A képességválas és a tudás általi felszabadítás munkája egyszerre közösségfejlesztési és közművelődési.

A cselekvésre, s vele értelemszerűen a tanulásra buzdítás új motivációkat épít, s ez, továbbá az önbizalom építése, a kommunikáció fejlesztése, a közösség aktivizálása és közösségi mozgalmak indukálása, intézmények építése a helyi közösségben stb. – inkább *közösségfejlesztési* mozzanatok, míg a közösségi cselekvés véghezvitele és a közösségi tanulási-művelődési folyamatok már inkább a *közművelődés*, de még inkább a *közösségi művelődés* körébe tartoznak. A közösségi művelődés ugyanis valamennyi, a helyi közösségben zajló közösségi tanulási-művelődési, tehát kulturális folyamatot felöleli, mégpedig az egyének és csoportjaik aktív részvétele révén, a tervezéstől a megvalósításig.

E tanulási folyamatok hihetetlenül sokrétűek: a tapasztalatok egyszerű megosztásától a tanulmányutakig, az önszervező tanuló vagy párbeszédkörök, népfőiskolai kurzusok szervezésétől a felnőttképzési tanfolyamokig terjedően széles

a skála. A közösségfejlesztők által gerjesztett közösségi folyamat életben tartása – animálása –, folyamatos szervezése; a felbukkanó érdeklődési területeknek megfelelő csoportok életre hívása és működtetése, s mindezekhez tér, idő, szakember biztosítása szintén jó, ha közművelődési, közösségi művelődési feladat.

Fel tudjuk-e ébreszteni Csipkerózsikát?

A közművelődés ügye 1989 óta sokat veszített és keveset nyert, ha egyáltalán. A veszteségeinkből tanultunk. Ma még utánanyúlhatunk kallódó értékeinknek, mert még itt vagyunk! De vajon tényleg csak rajtunk múlik?

III. Intézmények közötti egyeztetések, együttműködés, társadalmi integráció

Közösségekre, civilekre, a közszféra különböző szolgáltatásait nyújtó állami intézményekre és az üzleti szférára egyaránt nehéz feladat hárul: feltalálni magukat a folyamatosan változó körülmények között, egyidejűleg alkalmazkodni és változni is.

Nyilvánvaló, hogy a közösségfejlesztést ez utóbbi érdekli. *Itt az ideje intézményeink nagyobb mértékű demokratizálásának, a felhasználókkal történő új „társadalmi megegyezésnek”, s az ennek alapján megújuló működésnek.* Az intézmények ugyanis nem tudják megoldani problémáikat a helyi közösség, a társadalom, a hazai és nemzetközi hálózatok együttműködő közreműködése nélkül, de véges szakmai hatásuk (részterületek!) és egyre szűkebb anyagi forrásaik miatt egymás nélkül sem, tehát az intézményeknek is össze kell fogniuk azonos vonzáskörzeten belül. S ami talán ennél is fontosabb: a helyi közösségek sem tudják megoldani problémáikat nyitott és rugalmas intézmények nélkül.

Ha az intézmények nem képesek magukat újrafogalmazni ebben a kapcsolatrendszerben, kiüresednek, és azt fogják tapasztalni, hogy korábbi feladataikat elviszik más intézmények, szervezetek, s végképp feleslegessé válnak.

A közösségi munka legfőbb feladata ma *az intézményközi együttműködés* szemléleti alapjainak kialakítása és gyakorlati megvalósítása lenne, a képesség tétellel a fókuszban. A lakosok nem mindig tudnak kapcsolatot teremteni az intézményekkel, így azoknak kellene közösségi kezdeményező szerepet betölteniük, felhasználva mindazt az önbizalom-építő, képessé tevő erőt, amit egy közösségi szinten kialakuló új viszony biztosítani tud.

A lehetőségek megismerése, az ellátástól való elmozdulás a saját élet irányításában való aktív részvételig akkor jöhet létre,

ha az intézmények a *teljes embert*, s nem pusztán a szolgáltatásaik szempontjából ellátásra szoruló ügyfelet látják az érintettekben;

ha a szolgáltatások nem csak egymás mellett jelennek meg, a másiktól mit sem tudva, hanem az egyéni és közösségi utakat egységükben látva, egymással kölcsönhatásban is;

s ha lehetőségeiket a helyzetből való kivezető utak intézményközi keresésére is felhasználják – az *egész közösség hasznára*.

Szükséges, hogy a civil – önszervező, önkéntes – kezdeményezéseket az intézmények erkölcsileg és szakmailag, a képessé tétel minden bekapcsolható eszközével támogassák, hiszen ennek számos hozadéka lesz az egyén, a közösség és az intézmények számára is. Fontos lépés ez az önállóság és az önbizalom fejlődésében; a másokért vállalt felelősség gyakorlattá szervezése pozitívan hat vissza az egyéni életvezetésre, motivációt épít az informális és formális tanulásra stb.

Az önkéntes tevékenységek szaporodása idővel kiegészíti és módosíthatja is az intézményi szerepköröket, de nem teszi feleslegessé, csak a munka hangsúlyait helyezheti át a frontális ellátástól a mind szakszerűbb munka: koordináció, a közösségi munkaformák, s a képessé tétel szervezettebb formáinak kialakítása felé.

Köszönöm a figyelmet!

Irodalom:

Bibó István (1945): A magyar demokrácia válsága. In: Válogatott tanulmányok, Magvető, Budapest, 1985. II. kötet 50–57. old.

[Csepli György – Prazsák Gergely \(2010\)](#)

és 2010., Parola 2010/3. szám

Hargitai Miklós: Finn furfang. Népszabadság Hétfvége, 2011. december 10.

Péterfi Ferenc: A közművelődési szakemberek lehetséges integrációs tevékenységéről

Hankiss Elemér *Diagnózisok* című könyvében 1982-ben így ír: „Helyzetünk röviden és erősen sarkítva úgy fogalmazható meg, hogy a magas kultúra tekintetében fejlett, gazdaságilag közepesen fejlett, a mindennapi kultúra vagy viselkedéskultúra terén fejletlen vagy akár: elmaradott ország vagyunk?”. Igaz-e ez ma még Magyarországon? Talán csak az utolsó állítás. Az úgy maradt.

1. Sokan állítják, hogy a világban, a mi világunkban is, *dekkulturálódási* folyamat zajlik. Ennek egyik következményeként az utóbbi években jól megfigyelhető az intézmények hagyományos kultúrákőzvetítő szerepének nehezülése, az ünnepi vagy magas kultúra iránti érdeklődés csökkenése.

A szórakozás-szórakoztatás jórészt értékek nélküli gyakorlata, a kereskedelmi médiumok leépítő hatása hódít: függőség, gondolkodás nélküliség, sematikus-sztereotip minták (példák és példaképek).

De persze érdemes árnyaltabban fogalmazni, olyan értékek is hozzáférhetőbbé váltak, amelyektől 20 évvel ezelőtt el voltunk zárva.

Ugyanakkor szerintem vitathatatlan a kultúra, jelentős térvesztése az elmúlt években.

2. Egy hasonló nagy konfliktus, s az abból elindult változás részesei voltunk a mi szakmánkban a 70-es évek végétől kezdődően is.